

Osvrt

Danas je sajmeni dan na rubu ubavog gradića. Neki bi rekli da to i nije bog zna kakav događaj vrijedan spomena, ipak, i sajmena odvijanja spadaju u čovjekovu svakodnevicu i itekako ju znaju slikovito uprizoriti. I nije nužno navođenje imena tog pitoresknog gradića, a ni njegove zemljopisne kote, jer odvajkada se održavaju sajmovi i sajmovi po mnogim manjim i većim krajevima, i mnogi bi čitatelj, u kojem god kutku planete obitavao, pronašao podudarnosti sa sajmovima u njegovu ili pak susjednu mu kraju. Baš kao na svakomu sajmu i na ovomu je obligatna radnja tržiti i utržiti, a ništa manja obveza napasati oči u sajmenom obilju, ali i ćirnuti u dubine i plićeine ljudskih postupanja, počesto i bolećivih duša koje kao izgubljene jezde kroz svakodnevicu.

*

Starom gradskom lakrdijašu Mićanu, koji nosi taj nadimak, a da nitko od njegovih sugrađana, pa ni on sam, ne zna tko mu ga je prvi prišio, čemerna svakodnevica sajmenim danom poprima svečarski ugođaj zasićena svim tim obiljem, a pogotovo mirisom vruće janjetine s ražnja. To je valjda jedini dan u mjesecu kada gradski provokatori, na Mićanovu sreću, nemaju za njega vremena, i ne kidaju mu nježne živce zadirkivanjem i provokacijama. Zaokupljeni sajmenim obvezama, bilo kao kupci ili prodavači, i sami poput Mićana omamljeni obiljem dobara, rijekom ljudskih tjelesa na toj ograničenoj sceni zakupljene gradske parcele, zuje naokolo izgledajući kao muhe bez glave. Biti dio te svjetine čini im se baš kao da su za rogove zgrabili pravi pravcati život i čilo se s njime hrvlju. Svakog 10. u mjesecu nahrupe tu ljudi iz svih krajeva zemlje, od profesionalca i amatera proizvođača, prodavača, mešetara, obrtnika, preprodavača, zakupljivača, kupaca, potrošača, utjerivača svega, pa i magle moglo bi se reći. Opijeni merkantilnim zovom načičkaju se oni zajedno s lokalnim trudbenicima na taj komad gradskog zemljišta, natiskuju se, naguravaju nošeni silnicama ponude i potražnje. Neki su tu samo stoga što traže sreću u kretanju, jer ne znaju biti sami, pa su dio tog šarmantnog kolopleta koji samo na prvu izgleda da teče bez reda i rasporeda. Ali svi su oplahnuli gotovo djetinjom radosti što se mogu iščupati iz sumorne svakodnevice u kojoj još jedino zbrajaju životne troškove koji se više nemaju od čega oduzimati.

U metežu, u vonju natiskanih ljudskih tjelesa, smradu domaće marve i svega što čovjek umije uzgojiti i proizvesti, vitalno egzistira ljudska potreba susretati poznatu i nepoznatu čeljad, razmijeniti i s jednima i s drugima koju besjedu; najesti se janjetine s raznja; zaviriti u bukaru domaćega vina; zapjevati, a za razbibrigu iskušati vlastite trgovačke vještine, pa i vještine pregovaranja. Nemali je tu broj i takovih mešetara koje je nenaklon im život izravno školovao, a da nisu školskog praga pregazili, ali i takvi britka uma i oštra oka, surovo i sirovo barataju trgovačkim vještinama štiteći vlastitu robu od besćenja. Sve je na „izvol' te“ što na štandovima, što na goloj zemlji, a domaće pak životinje u ograđenim otocima ili izravno u kamionetima. Sve na oku i u krugu od 360 stupnjeva: štandovi krcati ručnih radova, pa i tvorničke robe, bižuterije, trica i kućina neutvrdive svrhe od kojih ti, dok ih gledaš, glava nenasno oteža; kredenaca, stolova, polica, stolica; bačava, peka, sjekira; suhog svinjskog mesa, kobasica, tegli meda, demižana maslinova ulja, kaca kiselog kupusa, reševa luka, egzotičnih i domaćih sadnica; pilića, purana, uzrujanih kokica u kavezima; stoke sitnog i krupnog zuba, svega tu ima i za one istančanog ukusa i za one koji s ukusom nikada nisu bili na ti. Pored tog izloženog obilja, tog neprikosnovenog šarenila ni jedan se akter ne smije osjećati zakinutim u svomu ukusu, a pogotovu ostati ravnodušan prema ponuđenim ovozemaljskim čudesima što ih stvaraju ljudske ruke u sinergiji s ljudskom glavom. Tu se ima naći ono po što ste ciljano došli i otići kući s onim po što niste došli. I sve se tu, u trgovačkom smislu, odvija bez greške, na tom gotovo i od Boga zaboravljenom komadiću zemlje briljira ekonomija za samog Nobela. I to tu gdje bi čovjek na prvu rekao da je sve divlje, zbrda-zdola nabacano, na rubu prostitucije takoreći. Svi ti produkti, i sva ta uzgojena flora i fauna podvrgnuta je neumoljivoj tržišnoj ravnoteži i dokaz kako i u ovoj divljini silnice ponude i potražnje djeluju na posve akademski način, i to od pamtivijeka, jednako kao i na onim mjestima gdje je sve tržišno uređeno, civilizirano, oku ugodno i gdje se trguje, što bi se reklo, na višoj razini. Ovdje su akcija i reakcija na visokoj cijeni, a cijena se pak formira brzopotezno, u letu takoreći, da bi se malne i dinamika s Wall Streeta ovdje mogla doimati kao kakvo tromo, tusto svjetsko dojenče. U ovoj autentičnoj pometnji, u prašini, u blatu, u znoju ljudskih tjelesa, smradu životinjske balege, nepogrešivo, baš kao što i u svakom kutku kugle zemaljske, ekonomija drži svoju nevidljivu, a krutu palicu nad ljudskim glavama, pa bile one glave koje možda ni slovca ne umjele pročitati ili pak one koje bi, može biti, naizust znale iznijeti „Bogatstvo naroda“ Adama Smitha. I ovdje gdje vonja balega i kovitla prašina, i tamo kuda se teži kretati akademska čeljad, svima njima žilama teče jednak merkantilni otrov: želja da

jeftino kupe ili skupo prodaju. A sva ta pridošla čeljad neumitno donese sa sobom i ono što čovjeka čini takvim kakav on jeste, donese svoj karakter. To je ono što se ni na prvu, ni na drugu ne može vidjeti, niti se na sajmenome štandu unovčiti, ali se u životvornom odvijanju može oćutjeti; donese sa sobom svoje zanose, radosti, tuge, žalosti, boljetice, nastranosti, baš sve, i sve dobro zapakirano. I što god da ih kinjilo, u toj sajmenoj vreći nitko nema pravo na mlako držanje, ovdje se to tumači kao izravan znak nepristojnosti i omalovažavanja, a tko pak misli biti dio sajma donoseći sa sobom porugu, bolje da na sajam ni ne dolazi, jer bi mogao popiti jezikovu juhu. Metež, smijeh, nadmudrivanja, vatrena pripetavanja, grlena cjenkanja, glasanje životinja: roktanje, mijaukanje, lavež, kokodakanje, mukanje, njakanje ponekog magarca; u žaru sklopljenog posla grleno povlađivanje i čvrsto rukovanje kupaca i prodavača; vabljenje neodlučnih koji samo škicaju, sve se to odvija i pred Mićanovim nedokučivim pogledom. Stoji Mićan postrance, a opet dovoljno blizu ražnjeva na kojima se iznad žerave okreću i cvrče nabijeni janjci i odojci, i ćuti kako mu želudac izgara baš kao da je ponad tog paklenog žara. Mićan, puka sjena od čovjeka od nekih šezdesetak godina, sav u dronjcima, ispijena, prljava lica, prosijede zapuštene brade i neobično crne kose što mu neuredno pada po ramenima, prošarana tek pokojom sijedom, spletom životnih okolnosti okrunjen je za gradskog lakrdijaša. Gleda Mićan onim svojim prodornim očima koje, bog da te oslobodi, ako se upilje u tebe, okrećeš se ko odojak na ražnju, jer te mračne, tamnozeleno oči kao da ti rendgenski zadiru u dušu i rastaču je da te srsi podilaze. Stoji, gladi bradu prljavom rukom nepodrezanih noktiju, usta mu iskrivljena u podrugljivu grimasu, po navici se premeće s jedne noge na drugu, ukrućenih koljena i sve prati budno, i baš kao da točno zna u čemu je tu igra. Zavija Mićanu želudac ko neugodna violina, a on napet ko struna čeka skidanje s ražnja, čeka da mu se da njegov slijed, paprčnjak ili možda štogod mesnatije. Čak ni te njegove nedohvatljive oči nisu mogle ostati ravnodušne na vruć zalogaj pred njime. Miris cvrćećeg mesa u njegovoj je utrobi uzrokovao pravu provalu bolova, da mu je dolazilo baciti se na zemlju i zajaukati iz sveg glasa.

*

Zadnjih nekoliko dana Mićana mori paklena glad. Čini mu se kako ni u djetinjstvu, u bijedi u kojoj je živio, pa ni onomad kad se kao šesnaestogodišnjak otisnuo u Ameriku osvanuvši u velebnom New Yorku u prvim danima se potucajući bez posla njegovim nepreglednim avenijama, takovu žestu glad nije osjetio. Ne ispušta Mićan, ta bijedna pojava koja kopni

naočigled, ni glasa, strahuje da će ga ti nesretnici što nadziru pečenje otjerati ili udariti s njime sprdnju. A sprdnju s njime čine i djeca i stariji, i ne libe se narugati ni vrli gradski oci. U dubinu Mićanova promišljanja, ako je Mićan uopće bio sposoban za dublja promišljanja, nitko nikad nije zadirao, a i tko bi, on je za sviju bio pojava u koju se ne gleda već kroz koju se gleda, predmet sprdnje, čovjek šutnje i bogovetnog klataranja po jednim dvjema gradskim ulicama. Svaki se njegov sugrađanin može zakleti da ga nikad nije čuo govoriti, osim što je čuo kako sebi nešto mrmlja u bradu, a i to mrmljanje je više sličilo nekakvom otpuhivanju zraka iz sušičavih mu pluća. Već nekoliko dana Mićan nije pošteno jeo, ako bi isključio okrajak sendviča od sira i salame kojeg je ranom zorom iščeprkao s dna kontejnera. Spas mu je još jedino špina s vanjske strane napuštene oronule kuće u centru grada, bez prozora, bez vrata i bez struje, u čijem prizemlju već neko vrijeme boravi, pa kad osjeti nesvjesticu od dijabolične gladi, dovuče se ko prebijeni pas do nje, srkne gutljaj hladne vode i tako na neko vrijeme ublaži nepodnošljivu bol.

*

Poskakuju veselo janjci i odojci na ražnjevima dok tri tusta, uznojena nadzornika oko njih obigravaju, a Mićan jedva stoji na nogama i zamišlja kako preskače ono bokun improvizirane ograde, čupa golim rukama komad vruće janjetine, gura je u usta, u grlo, klizi mu niz crijeva topli zalogaj... Dalje od toga Mićan ne može, od gladi mu se zamaćuje pred očima. O Mićanu kruže nevjerovatne priče koje su možebitno ispredene pukom maštom njegovih sugrađana, ali one živo kolaju, prenose se od usta do usta rastući do fantastičnih razmjera. I dok se njegovoj sve debljoj biografiji prišivaju zanimljivi elementi, Mićan se ponajviše gladan klatari dvjema ulicama ubavog gradića, od ranog jutra do večeri, od jednog kraja ulice do drugog i drži pravac kao da ga kakva nevidljiva sila, koju samo on vidi, vodi, i kao da mu o tom klaćenju ovisi goli život. Na njegovu bijednu pojavu ne nailazi se rado, pogotovo ne jedan na jedan, jer takav susret s njime nikomu nije ugodan. Iako, istinabog, Mićan nikad nikomu nije audio niti bi taj, u tim nezdravim susretima, riječi izustio. Ma koliko bio nutkan ili provociran, uvijek je izostajala Mićanova reakcija. Ali kad na njega nabasa čopor djece, hrpa zgubidana, to je onda za njih prava gozba, ali ne i za Mićana kojeg kinje i naganjaju kao bez duše. Čemerni se Mićan na prvu ukopa kao okamenjen, a onda krene sitničati s noge na nogu, cupka na mjestu ukočenih koljena i zamračena pogleda prati micanje usana tih klipana koji su ga se naklatili i zamišlja iglu i konac svoje pokojne matere, koju je onomad dok je još bio dijete volio gledati kako pod voštanom

svijećom, kad jenjaju dnevni posli, sjedi pred toplom peći i krpi poderane ćaćine čarape kroz koje igla, od pustih našitaka, jedva da je više mogla probijati. Zamišlja Mićan kako istom tom iglom i koncem zbratimljuje bogohulna usta tih vucibatina i u tome pronalazi sadističko zadovoljstvo, cupkajući pred njima u trpečem stanju. A sve Mićanove akcije i reakcije odvijale su se jedino u njegovoj glavi, dok pak na vani on ne odstupa ni milimetra od svoje navike: živčano gladi bradu, izdiže se na prste kao da smjera odletjeti pod kapu nebesku, iz zamračenih mu, divljih očiju frcaju delirične iskre da ga čovjeku nije ugodno gledati. A ti jedri pokvarenjaci koji ga drže pod presom uvijek zdušno pritišću s nadom da će baš oni biti ti koji će Mićana živčano katapultirati i konačno svjedočiti impresivnom ludilu kojeg on tako vješto pred svima kontrolira. Mićan pak opstaje i ostaje otporan na sva mučna iskušenja, baš kao da je pod smrtnim zavjetom, ni glasa on ne ispušta, pod cijenu, valjda, da mu se tijelo raščetvori, a ekstremiteti da mu odlete na sve četiri strane svijeta.

- Mićane, es gladan - dovikne jedan od nadzornika pečenja - aa, Mićane?

- H h, gh gh – sve je što se čuje od Mićana dok glanca bradu.

- Oš paprčnjak Mićane!?

- Aj traž cura Mićane!

- Žen se Mićane! – redom mu dobacuju.

- Vide žensketina Mićane, al su jedre. Prave moj majkane!

- Dušu dalo jednu za oranje. A?

- Ooo, Mićane, el istina das u Amerki ljubja Elžabet Trajlor. Divane ljudi da te timarlaka kakva paštuva. Elde, a, biće da joj budeš čija. Bogam kaživaju kabje tira nagon undajbilo udri vraže po vragu.

- El Mićane, aj priznaj bogarat, štas stidiš. Mojab žena mene ljubla dan i noć da san joj ki štas ti otoj olivudskoj zvizdi bija.

- Bogovat, viš ti Mićana! Kob reka!A bijas joj undak pravi!

- A angiru jedan! Štabi?

- Potrošla ga sila nečista! Etot šta! – gađa se Mićana neslanim šalama.

- Na, pa ti kulecaj sa ženskijen vragovin. Nemat s njizin šale, moj Mićane.

- Vrag joj dobru sriću odnija, elde Mićane! Vite kakis, ki vriću te ispraznila i priko une puste vodurne namizi takog poslala.

- Pa dat je bar poputnu dala, dabogda ona znala...

Teče tako baražna vatra, a Mićan stoji mračna pogleda. Kad mu ti mudri idioti taknu u žensku čeljad Mićan više ne osjeća glad. Njega nešto duboko žacne kad se sa sprdnjom priča o ženama. A vidi Mićan u svakoj ženi svetinju, vidi svoju neprežaljenu majku za čiju je smrt doznao tamo u Americi. Pobjegao on u tu prokletu Ameriku i zarekao se da će materi slati pare. I dan danas njemu prolazi glavom muka i suze njegove matere koju je skrivala pred njima, djecom. Prolazi mu glavom jauk njegove matere dok je trpjela ćaćine udarce kad bi kući dolazio pijan. I dan danas mori Mićanovu savjest neimaština u kojoj mu je mater skončala, i proklinje ćaću za svaki cent što joj ga je slao, a taj nesretnjak trajbao sa seoskim barabama. I ne pravi Mićan razlike između ovih danas i pokojnog mu ćaće. Siti i oprani od ruku ženske čeljadi, a svejednako ih izruguju i ponižavaju. Prokletstvo ženskog blagoslova, eto što su. Pokora i muka žena. Nisu dostojni sjene jedne jedincate žene. Trpi Mićan izrugivanje tih muževa, tih očeva, tih velikih vjernika i pali njega od te nepravde leden jad, jednako kao što ga mori paklena glad.

- Evot! Nat paprčnjak Mićane! – turi mu netko iz grupe komedijaša paprčnjak u škartocu, Mićan ga zgrabi, unezvijereno se zagleda oko sebe, pa odšepesa.

- Dura, kuš, Mićane, ha ha... – prati ga dovikivanje i smijeh podrugljivaca.

Odjednom, ko niotkud, proleti nešto zrakom i odvali posred čela najglasnijeg iz grupe komedijaša.

- Auu, bogat...št...štaj ovo...mmm... – začuje se jauk, a na zemlji do nogu udarenog leži neoglodani paprčnjak.

- Aa vrag ti svaku dobru sriću odnija, dabogda, da ti odnija Mićane. Neš više lacat, jat kažen! Gade jedan! Ja tebe kruvon, a ti mene babuljon!

- Paprčnjakon, paprčnjakon, ha ha... – nastala smijeh i graja.

- Dabogda ti zna, ki šta neznaš! Neš više...– psuje taj i briše bolno čelo, a Mićan strugnu koliko ga mogu nositi slabe noge. Kad se odvukao izvan dometa tih komedijaša, sruši se Mićan na zemlju, trza se i savija u grčevima, u zadnjem trzaju izvrni se poledice, bezuba mu se usta razvukoše u grčevit osmijeh, a oči širom otvorene, uprte u nebo, vide najmiliju, vide majku, i pruža Mićan ruke, pruža ruke jedinoj koja ga je bezuvjetno voljela.